

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНИХ НАУК

Грітченко Тетяна Яківна,

к. пед. н., доцент, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6389-3203>

На сучасному етапі розвитку суспільства соціальна напруженість і погіршення екологічних характеристик середовища проживання вимагають від людини якісно нового екологічно орієнтованого мислення і відповідної поведінки. Умовою збереження і подальшого розвитку людини є оволодіння нею культурою підтримки гармонійних відносин і рівноваги з навколишнім середовищем. Разом з тим, низький потенціал екологічної культури сучасної людини, що виявляється як на індивідуальному, так і на державному рівнях, створює загрозу самому існуванню цивілізації.

Дослідження численних експертів показують, що проблема екологічно розумного буття людини відноситься до числа глобальних, тобто властива будь-якій країні, будь-якому регіону. Низький рівень екологічної освіченості населення, включаючи й учнів різних вікових груп, відзначається багатьма дослідниками С. Глазачовим, О. Грошовенко, Г. Дудік, Д. Єрмаковим, А. Захлебним, З. Запорожан, І. Зверевим, О. Козловою, О. Колоньковою, В. Маршицькою, Є. Павлютенко, Р. Петросовою, А. Плешаковим, Л. Пономаренко, Н. Пустовіт, Л. Сімоновою, І. Суравегіною, Г. Тарасенко, В. Шабликіною та ін. Останнє пояснюється великою кількістю соціальних, економічних, геополітичних причин, проте певну відповідальність за стан екологічної культури населення несе й освіта.

Незважаючи на широке поширення ідей орієнтації освіти на виховання в учнів екологічно адекватної поведінки в навколишньому середовищі,

сприйняття природи як однієї з вищих цінностей, розуміння необхідності гармонії з нею – всі ці аспекти екологічної культури ще недостатньо представлені в змістових і процесуальних аспектах сучасної освіти. Дослідження показують, що рівень екологічної культури, знань і відповідного досвіду у населення гранично низький. Через це воно не усвідомлює, що наближається екологічна катастрофа і в цілому є байдужим до охорони навколишнього середовища. Зі зрозумілих причин це має місце і в поведінці дітей.

У філософії «екологічна свідомість» трактується як усталена й усвідомлена система уявлень про стан природного довкілля, здатність (індивідуальна або колективна) до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без винятку сферах практичної діяльності [6]. Зазначається, що невід'ємною умовою формування екологічної свідомості, як важливого складника світогляду сучасної людини, є система багатоступеневої й фундаментальної екологічної освіти та пропаганди.

У психології «екологічна свідомість» розглядається як сукупність уявлень (як індивідуальних, так і групових) про взаємозв'язки у системі «людина – природа» і в самій природі, існуючого ставлення до природи, а також відповідних стратегій і технологій взаємодії з нею [7].

Екологічна психологія [1; 3; 4; 5 та ін.] розглядає розвиток екоцентричного типу екологічної свідомості, що базується на таких позиціях:

1) вищою цінністю є гармонійне співіснування людини і природи. Природне визнається спочатку самоцінним, яке має право на існування «просто так», незалежно від корисності або марності для людини. Людина – не власник природи, а один із членів природного співтовариства;

2) відмова від ієрархічної картини світу. Світ людей не протиставлено світу природи, вони обидва є елементами єдиної системи;

3) метою взаємодії з природою є максимальне задоволення як потреб людини, так і потреб всього природного співтовариства. Вплив на природу змінюється взаємодією;

4) характер взаємодії з природою визначається свого роду «екологічним імперативом»: правильно і дозволено лише те, що не порушує існуючу в природі екологічну рівновагу;

5) природа і все природне сприймається як повноправний суб'єкт у взаємодії з людиною;

6) етичні норми і правила так само поширюються як на взаємодію між людьми, так і на взаємодію зі світом природи;

7) розвиток природи і людини мислиться як процес коєволюції, взаємовигідної єдності;

8) діяльність з охорони природи продиктована необхідністю зберегти природу заради неї самої.

Нині, коли природа піддається потужним руйнівним впливам, екологічна свідомість людини настільки загострилася, що стала виступати відокремлено як особливий феномен. Це стало можливим завдяки тому, що виникла екологічна криза. Поки рівновага у природі була стабільною, у структурі людської діяльності для неї не було особливого місця. Вона виникла тоді, коли антропогенний вплив на природу зажадав специфічної практики: нейтралізації цих впливів і, наскільки це можливо, відновлення рівноваги в екосистемі [2, с. 15].

Отже, у сучасному світі йде напружений пошук шляхів розвитку, нових людських орієнтирів у різних галузях людської культури. Йдеться про фундаментальні основи людського буття, про вироблення нових цінностей, нових смисложиттєвих орієнтирів, які покликані забезпечити стратегію виживання і прогрес людства, допомогти переглянути колишнє ставлення до природи, виробити нові ідеали людської діяльності в аспекті її доцільності екологічним принципам.

На основі вищевикладеного ми прийшли до висновку, що успішна соціалізація особистості можлива лише в контексті адаптації дитини до умов екологічного імперативу, при якому екологічно допустима, гармонійна діяльність людини в усіх сферах її життя виступає в якості пріоритетної мети.

Список використаних джерел

1. Бацилева О. В. Екологічна психологія : навчально-методичний посібник / О. В. Бацилева, І. В. Пузь. – Вінниця, 2019. – 195 с.
2. Бойченко С. В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства / С. В. Бойченко, Т. В. Саєнко. – К. : Університет «Україна», 2013. – 502 с.
3. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 653 с.
4. Скребец В. А. Экологическая психология : учебное пособие / В. А. Скребец. – К. : МАУП, 1998. – 144 с.
5. Стерлигова Е. А. Экологическая психология : учеб. пособие / Е. А. Стерлингова. – Пермь, 2012. – 212 с.
6. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2007. – 640 с.